Przyrodnicza waloryzacja alej

Jacek Engel

Towarzystwo Przyjaciół Słońska

Unitis Viribus

NFOŚiGW

Zakres prezentacji

- Przyrodnicze walory alej
  - mieszkańcy
  - gdzie, kiedy i jak ich szukać
- Co o ochronie alej mówi prawo

Aleje w Konstytucji RP

Art. 5

Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 74

2. Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych

Art. 86

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie...

Aleje podlegają ochronie

Art. 2 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody:

Ochrona przyrody, w rozumieniu ustawy, polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody:

1) dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów;

2) roślin, zwierząt i grzybów objętych ochroną gatunkową;

7) krajobrazu;

8) zieleni w miastach i wsiach;

9) zadrzewień

Aleje czyli zadrzewienia

Art. 5 ustawy o ochronie przyrody:

27) zadrzewienie – drzewa i krzewy w granicach pasa drogowego, pojedyncze drzewa lub krzewy albo ich skupiska nie będące lasem (...) wraz z terenem, na którym występują, i pozostałymi składnikami szaty roślinnej tego terenu, spełniające cele ochronne, produkcyjne lub społeczno-kulturowe;

Aleje w ustawie o ochr. przyrody

- Celem ochrony przyrody jest m.in. „ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień”
  (art. 2 ust. 2 pkt 5)
- Realizowane są one m.in. poprzez „uwzględnianie wymagań ochrony przyrody(...) w działalności gospodarczej i inwestycyjnej
  (art. 3 pkt 1)
- „Obowiązkiem organów administracji publicznej, osób prawnych i innych jednostek organizacyjnych oraz osób fizycznych jest dbałość o przyrodę będącą dziedzictwem i bogactwem narodowym”
  (art. 4 ust. 1)

Aleje w u. o samorządzie gminnym

Wśród zadań własnych gminy w art. 7 wymieniono sprawy:

1) ładu przestrzennego, (...), ochrony środowiska i przyrody...

12) zieleni gminnej i zadrzewień

Podstawy ochrony alej w uop.

- różne formy ochrony przyrody (art. 6 ust. 1)
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów (art. 46 + rozporządzenia wykonawcze)
- bezpośrednio wynikająca z uop:
  - wycięcie po uzyskaniu zezwolenia (art. 83)
  - zakaz uszkadzania korzeni i koron (art. 82 ust. 1 i 1a)

Wójt, burmistrz albo prezydent miasta wymierza administracyjną karę pieniężną za:
1) zniszczenie terenów zieleni albo drzew lub krzewów spowodowane niewłaściwym wykonywaniem robót ziemnych...;
2) usuwanie drzew lub krzewów bez wymaganego zezwolenia;
3) zniszczenie drzew, krzewów lub terenów zieleni spowodowane niewłaściwym wykonaniem zabiegów pielęgnacyjnych.

(art. 88 ust. 1)

Chronimy gatunki i ich siedliska

- rozporządzenie MŚ z dnia 9 lipca 2004r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną (Dz.U. nr 168 poz. 1765)
- rozporządzenie MŚ z dnia 5 stycznia 2012r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz.U. nr 0 poz. 81)
- rozporządzenie MŚ z dnia 12 października 2011r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. nr 237 poz. 1419)

Odstępstwa od zakazów:

GDOŚ lub RDOŚ na podstawie art. 56 uop

Gatunki związane z alejami

- ptaki - szponiaste, sowy, dzięcioły, wróblowe i inne
- ssaki – nietoperze i popielicowate
- owady – związane z próchnem
- grzyby – wielkoowocnikowe i porosty

UWAGA: Nieoznaczone zdjęcia i rysunki pochodzą z książki Tyszko-Chmielowiec P. (red.). 2012. Aleje - skarbnice przyrody. Praktyczny podręcznik ochrony drzew przydrożnych i ich mieszkańców. Fundacja EkoRozwoju, Wrocław. Pp 160

Ptaki – 60 gatunków

- miejsca lęgowe
- czatownie
- miejsca żerowania
- schronienie dla migrantów i zimujących

- W otwartym krajobrazie – niskie szpalery gęstych drzew i krzewów
- Dla dziuplaków – stare aleje z dziuplami

- Zarówno pospolite, jak i rzadkie

Ptaki szponiaste i sowy

- myszołów zwyczajny, myszołów włochaty, pustułka, bielik

- puszczyk, pójdźka, uszatka

Ptaki - dziuplaki

dzięcioły (6 gatunków), dudek, kraska, sikory (bogatka, modra), kowalik, szpak, mazurek

Ptaki - różne

pl.wikipedia.org

pl.wikipedia.org

pl.wikipedia.org

pl.wikipedia.org

pl.wikipedia.org

Ptaki – inwentaryzacja

- wykrywalność zależna od wielu czynników:
  - doświadczenie obserwatora
  - liczba kontroli
  - kondycja osobnika
  - pora doby
  - pora sezonu i stadium cyklu reprodukcyjnego
- siedliskiem nie jest jedno drzewo
- różnice pomiędzy latami (liczebność, rozmieszczenie)

Nietoperze

- lęgowe (borowiec wielki, gacek brunatny
- zimujące (gacek brunatny, karlik większy, malutki)
- miejsca żerowania

- Funkcja komunikacyjna alej - podkowiec mały, gacek brunatny, nocek Bechsteina, nocek rudy, noceki Natterera, nocek łydkowłosy, mopek (krótki zasięg sonaru)

- Dziuple jako schronienia – gacek brunatny, borowiec wielki, karlik większy, malutki i drobny

Nietoperze - inwentaryzacja

- cały rok (zimowanie, rozród, migracje)
- trudne metodycznie – sezonowa aktywność, nocny tryb życia

- akustyczna kontrola korytarzy komunikacyjnych i żerowisk
- kontrola schronień w dziuplach – odchody, obserwacje wieczorne i poranne (rojenie przy dziuplach), nagrana detektorem, nasłuchy sygnałów socjalnych [uwaga na schronienia alternatywne -pusta dziupla może być zamieszkała]

Popielicowate (pilchy)

- w Polsce 4 gatunki (popielica, koszatka, żołędnica, orzesznica)
- kluczowe znaczenie alej (owocowych, mocno zarośniętych krzewami) dla kolonizacji nowych terenów
- trudno wykrywalna – niewielkie rozmiary, nocny tryb życia (ślady żerowania na orzechach laskowych)

Chrząszcze związane z alejami

- 100 gatunków żyje w dziuplach
  - pachnica dębowa
  - kwietnica okazała
  - ciołek matowy
  - tęgosz rdzawy
  - kozioróg dębosz

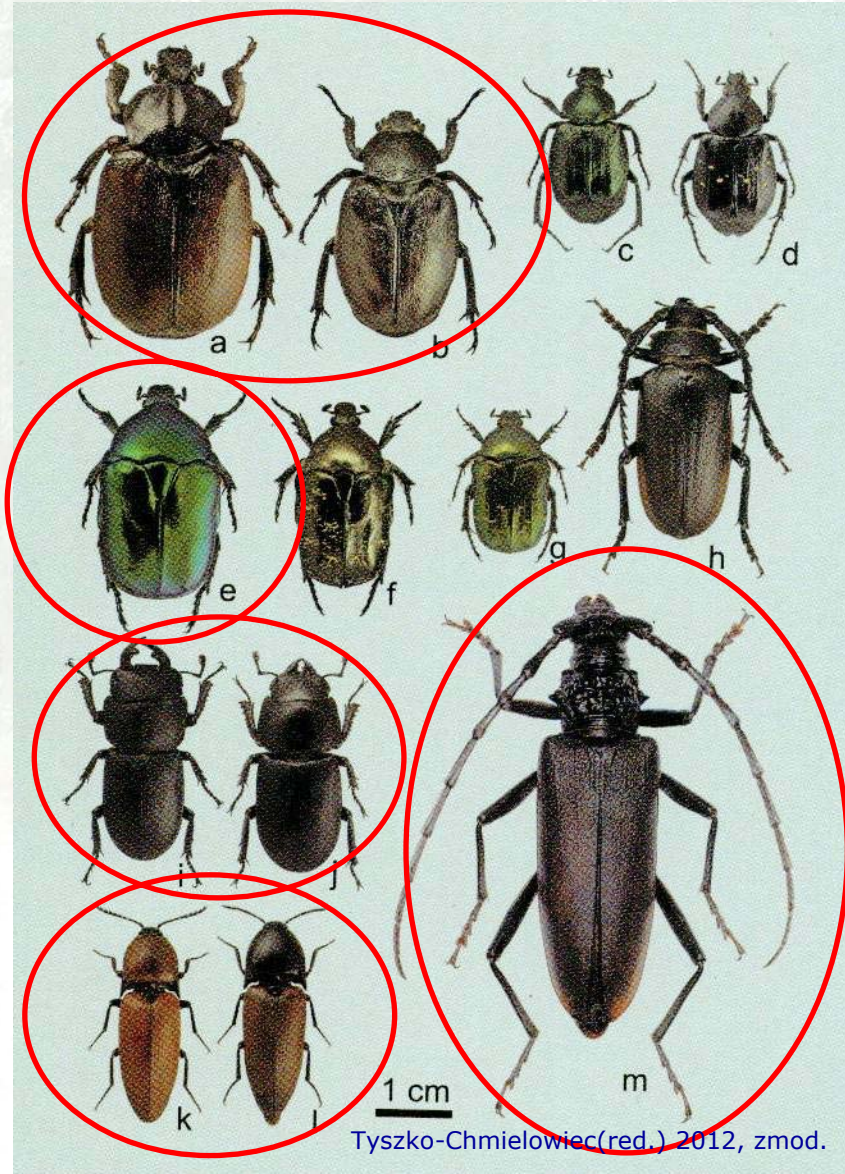

Tyszko-Chmielowiec(red.) 2012, zmod.

Pachnica dębowa*

- do 4 cm długości
- dymorfizm płciowy
- słabo lata – osiadły tryb życia, długi okres rozwojowy – do 4 lat
- żywi się drewnem częściowo rozłożonym przez grzyby
- warunki siedliskowe:
  - zasiedla kilkadziesiąt gatunków drzew m.in. lipa, dąb, robinia, wierzba
  - obecność dziupli z próchnem
  - łączność pomiędzy dziuplastymi drzewami

Pachnica dębowa - wykrywanie

- okres rozwoju – 4 lata – mała szansa znalezienia imago
- 3 metody inwentaryzacji (równoległe):
  - przeszukiwanie murszu (owady, larwy, odchody, osłonki poczwarkowe, szczątki imago)
  - poszukiwanie samców przy dziuplach (lip-sier)
  - pułapki feromonowe

Tęgosz rdzawy

- jeden z największych sprężyków europejskich (17-24 mm)
- długi okres rozwojowy – 4 do 6 lat
- larwa – drutowiec – jest drapieżnikiem, żywi się larwami kruszczycowatych

- warunki siedliskowe – dziuple z próchnem (dąb, buk, wierzba, topola i in.)

Tęgosz rdzawy - inwentaryzacja

- przeszukiwanie dziupli z próchnem mało efektywne
- imagines – lipiec (czer-sier) aktywne nocą
- przylatują do pułapek feromonowych na pachnicę (ofiara)
- znakomite rezultaty dają pułapki z feromonem płciowym

Kozioróg dębosz

- imagines do 6 cm długości (+ czułki do 11 cm)
- larwy do 12 cm długości drążą korytarze o średnicy do 2 cm i długości 1m
- rójka maj-wrzesień (czerwiec-lipiec)
- cykl rozwojowy 3-5 lat
- dyspersja do 1 km
- warunki siedliskowe:
  - zasiedla stare dęby szypułkowe (dużo rzadziej – bezszypułkowe)
  - unika zwartych drzewostanów
  - preferuje drzewa osłabione

Kozioróg dębosz - inwentaryzacja

- ślady żerowania
- otwory wylotowe

- dojrzałe osobniki na korze dębów i ich szczątki na ziemi

Grzyby wielkoowocnikowe

- gatunki chronione również mogą powodować osłabienie statyki drzew
- owocniki mogą pojawić się nawet po kilkudziesięciu latach od zasiedlenia, wyrastają raz na kilka lat
- poza nadrzewnymi – gatunki naziemne podlegające ochronie gatunkowej

Podsumowanie

- ochrona zadrzewień i gatunków z nimi związanych ma silne umocowanie prawne
- w oględzinach drzew przeznaczonych do wycinki szczególną uwagę należy zwrócić na występowanie gatunków chronionych
- terminy i metody inwentaryzacji należy dostosować do poszczególnych gatunków
- w większości wypadków inwentaryzacja wymaga specjalistycznej wiedzy
- inwentaryzacja ma dotyczyć alei, a nie pojedynczych drzew

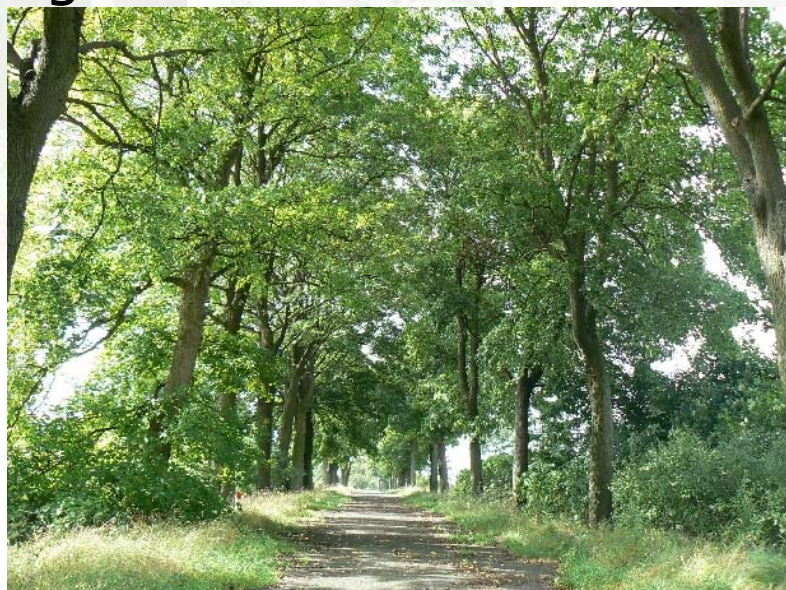

Drogi dla Natury
Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Dziękuję za uwagę
tps@tpsunitisviribus.org.pl
kom: 691 38 42 42